

ARCHEOLOGISCHE EVALUATIE VAN HET BODEMARCHIEF TER HOOGTE VAN DE KROMMEBEEKSTRAAT TE MENEN (WEST- VLAANDEREN)

PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

ABO Archeologische Rapporten 700

Rapport opgemaakt door: Maarten Praet en Tine Van denhaute

Derbystraat 51

9051 Gent

mei 2018

Dossiernr. 23880.R.01

Projectcode OE: 2018D154

COLOFON

Titel

Archeologische evaluatie van het bodemarchief ter hoogte van de Krommebeekstraat te Menen (West-Vlaanderen)

Auteur

Maarten Praet en Tine Van den haute

Projectnummer

- 23880 (intern)
- 2018D154 (Agentschap Onroerend Erfgoed)

Plaats en datum

Gent, mei 2018

Reeks en nummer

ABO archeologische rapporten 700

ISSN 2406-3940

RAPPORTFICHE

Template

Versies		
Versie	Datum	Status
v0	20/04/2018	Interne draft
v1	28/04/2018	Externe draft
v2	24/05/2018	Definitieve versie

Projectteam	
<i>Functie</i>	<i>Naam</i>
Projectleider	Jan Coenaerts
Business Unit Manager	Toon Moeskops
Kwaliteitscontrole	Anouk Van der Kelen/ Jan Coenaerts
Director	Patrick Hambach

Inhoud

1	Inleiding.....	6
1.1	Administratieve gegevens.....	6
1.2	Wettelijk kader.....	7
1.3	Afbakening studiegebied.....	7
2	Gemotiveerd advies	10
3	Afweging strategie	12
4	Prospectie met ingreep in de bodem in de vorm van proefsleuven.....	13
4.1	Onderzoeksvragen en doel	13
4.2	Strategie	14
4.3	Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code Goede Praktijk	15
4.4	Competenties uitvoerders	15
4.5	Risicofactoren.....	15
4.6	Randvoorwaarden.....	16
4.7	Archeologisch ensemble	16
5	Kwaliteitscontrole en ondertekening.....	17
6	Bibliografie	18

LIJST VAN FIGUREN

Figuur 1: Orthofotomozaïek (grootschalige winteropnamen, kleur 2017) met aanduiding studiegebied (Geopunt 2018)	7
Figuur 2: GRB met aanduiding studiegebied (Geopunt 2018)	8
Figuur 3: Opmetingsplan van het studiegebied (Initiatiefnemer 2018)	9
Figuur 4: Zoneringskaart met aanduiding van zone voor vrijgave (blauw) en zone voor archeologisch vervolgonderzoek (groen) weergegeven op het GRB (Geopunt 2018)	10
Figuur 5: Proefsleuvenplan aangeduid op een orthofotomozaïek (grootschalige zomeropnames, kleur, 2017) (Geopunt 2017)	14

1 INLEIDING

1.1 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Projectcode	Onroerend Erfgoed: 2018D154
ISSN-nummer	2406-3940
Erkend Archeoloog	ABO nv
Erkenningsnummer	OE/ERK/Archeoloog/2017/00167
Naam + adres onderzoeksgebied	
• Straat + nr.:	Krommebeekstraat (nabij 34D)
• Postcode:	8930
• Fusiegemeente:	Menen
• Land:	België
Lambertcoördinaten 1972 (EPSG:31370)	N: 62071.419 / 167830.333 O: 62313.778 / 167746.195 Z: 62197.361 / 167709.682 W: 62064.54 / 167826.629
Kadaster	
• Gemeente:	Menen
• Afdeling:	2
• Sectie:	B
• Percelen:	B152f3 en B217e
Onderzoekstermijn	Mei 2018
Thesauri	Bureauonderzoek, Menen, Romeinse tijd, Menen-Oost, Eerste Wereldoorlog

1.2 WETTELIJK KADER

Deze archeologienota kwam tot stand in opdracht van de initiatiefnemer naar aanleiding van het aanvragen van een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen voor de oprichting van een kantorenzone op de hoek van de Krommebeekstraat en de Bruggestraat.

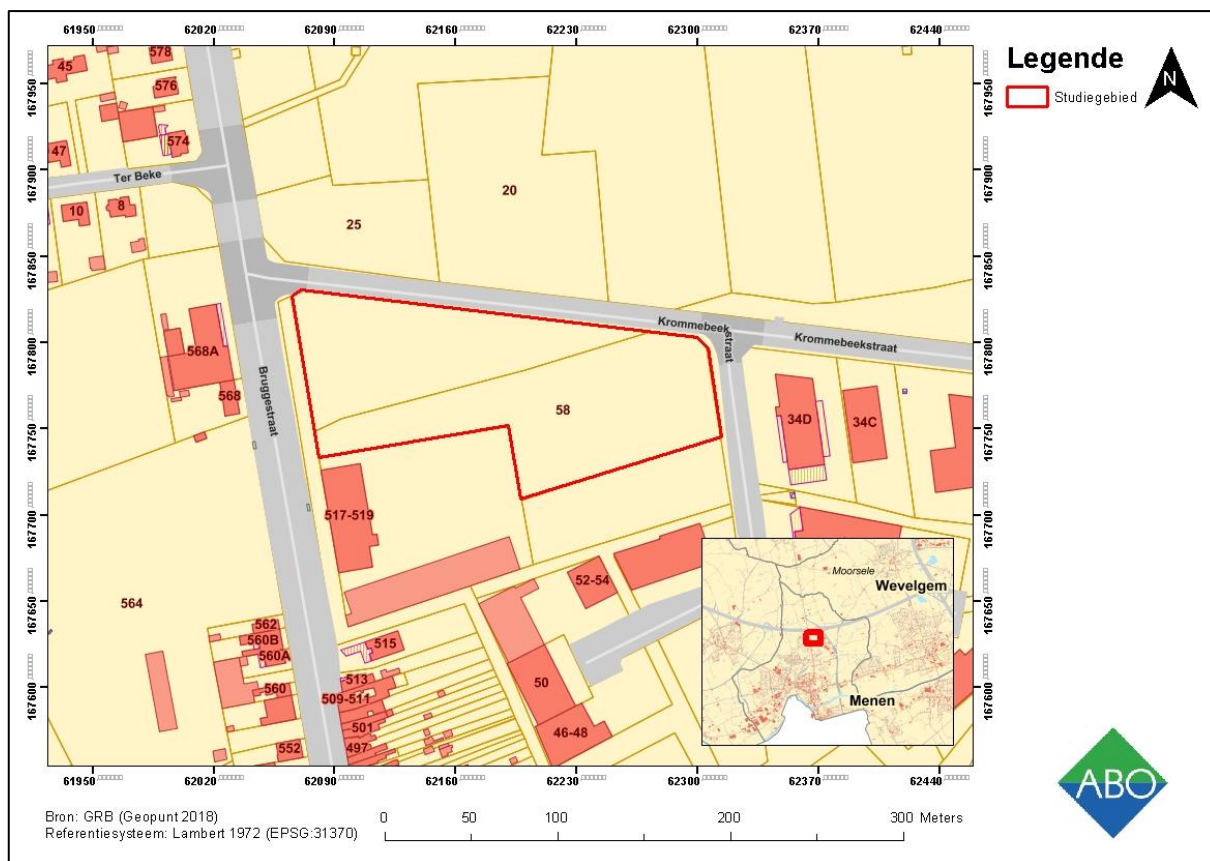
Doordat de oppervlakte van de percelen waarop deze ingreep betrekking heeft de grens van 3.000m² (ca. 1,9ha) overschrijdt en de ingreep in de bodem de grens van 1.000m² (ca. 32.195m²) overschrijdt buiten een archeologische zone, moet er in het kader van het Onroerend Erfgoeddecreet voorafgaand aan een bouwvergunning, een archeologienota worden opgemaakt om het archeologisch potentieel te evalueren (art. 5.4.1. Onroerend Erfgoeddecreet). Hierbij wordt bijgevolg een archeologienota opgemaakt op basis van een bureauonderzoek.

1.3 AFBAKENING STUDIEGEBIED

Alle werken zullen uitgevoerd worden op de percelen B152f3 en B217e. De grenzen van de percelen vormen eveneens de grenzen van het onderzoeksgebied (Figuur 1 en Figuur 2).

Figuur 1: Orthofotomozaïek (grootschalige winteropnamen, kleur 2017) met aanduiding studiegebied (Geopunt 2018)

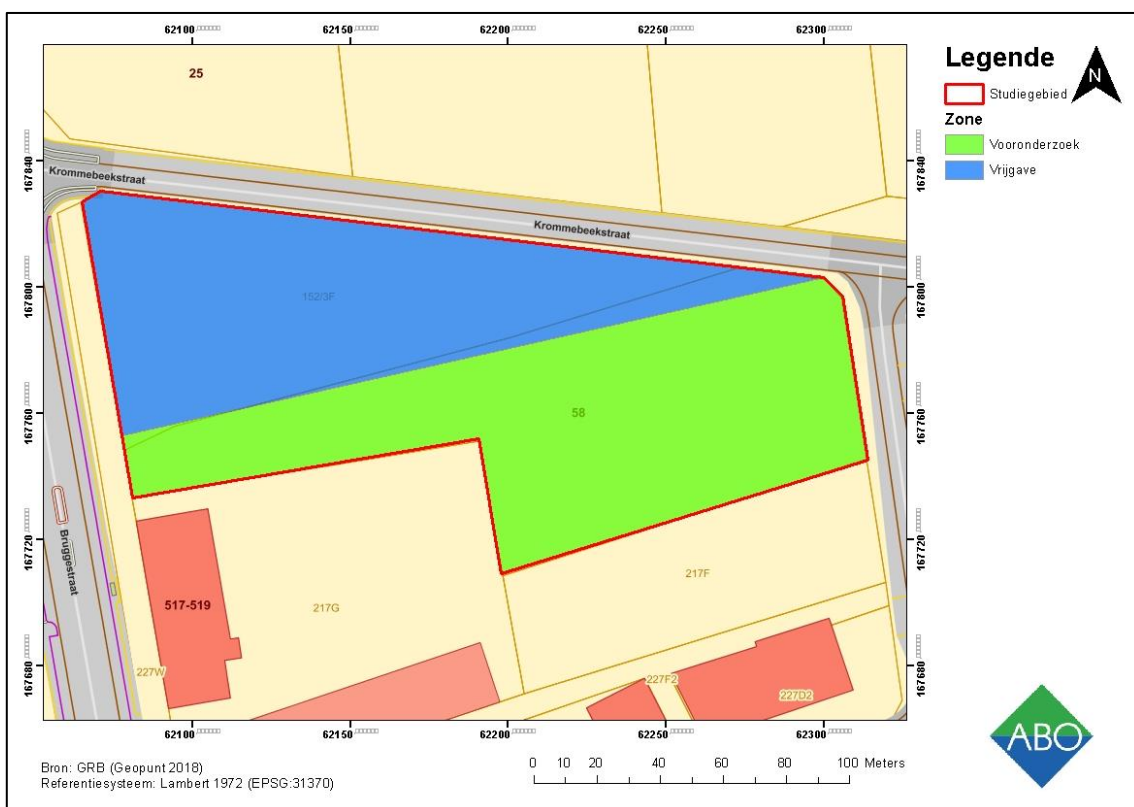

Figuur 2: GRB met aanduiding studiegebied (Geopunt 2018)

2 GEMOTIVEERD ADVIES

Deze archeologienota werd opgesteld door ABO NV naar aanleiding van het verkrijgen van een stedenbouwkundige vergunning voor de oprichting van een kantorenzone op de hoek van de Krommebeekstraat en de Bruggestraat. Het doel van dit onderzoek was driedig. Ten eerste werd op basis van de beschikbare informatie nagegaan of er archeologische resten te verwachten zijn op het terrein. Ten tweede werd nagegaan hoe goed deze archeologische resten zijn bewaard en in hoeverre ze zijn bedreigd door de geplande bouwwerken. Ten derde werd nagegaan wat het potentieel tot kennisvermeerdering is.

- 1) Uit het historische, archeologische en landschappelijke onderzoek (hfdst. 3 en 4) blijkt dat het terrein een hoog archeologisch potentieel heeft. De landschappelijke ligging op een lokale dekzandrug, de vruchtbare bodems en de nabijheid van waterlopen vormen een aantrekkelijke nederzettingslocatie. Archeologisch onderzoek in de omgeving bracht onder meer talrijke neolithische vondsten, een Gallo-Romeinse nederzetting en grafveld, walgrachtsites en loopgraven uit de Eerste Wereldoorlog aan het licht.
- 2) De geplande werken zullen het bodemarchief maximaal verstoren, waardoor de archeologische resten binnen het studiegebied bedreigd zijn. Controleboringen hebben echter uitgewezen dat het noordelijk deel van het terrein genivelleerd werd, waardoor het archeologisch niveau verdwenen is. Bijgevolg kunnen enkel in het zuidelijk deel van het terrein archeologische resten worden aangetroffen.

Figuur 4: Zoneringskaart met aanduiding van zone voor vrijgave (blauw) en zone voor archeologisch vervolgonderzoek (groen) weergegeven op het GRB (Geopunt 2018)

- 3) Het potentieel tot kennisvermeerdering is hoog voor het aantreffen van archeologische resten uit de Romeinse tijd, middeleeuwen, nieuwe tijd en Eerste Wereldoorlog. De talrijke neolithische vondsten in de omgeving duiden daarnaast op een neolithische aanwezigheid op de dekzandrug. Enkel binnen het zuidelijk deel van het studiegebied is de bodemopbouw nog intact. Voor het noordelijk deel van het terrein kan geen relevante archeologische informatie meer verzameld worden aangezien het archeologisch niveau weggegraven is bij de heraanleg van de Krommebeekstraat en de oprichting van het bedrijventerrein Menen-Oost.

Op basis van bovenstaande argumenten wordt **verder archeologisch onderzoek** geadviseerd op het zuidelijk deel van het terrein, waar de bodemopbouw nog intact is. Het noordelijk deel van het terrein kan worden **vrijgegeven** (figuur 4).

3 AFWEGING STRATEGIE

Een landschappelijke en archeologische analyse wijst uit dat er ter hoogte van het terrein vondsten uit het neolithicum en/of sporen uit de Romeinse tijd, middeleeuwen, nieuwe tijd en Eerste Wereldoorlog te verwachten zijn. Aangezien de bodemopbouw in het noordelijk deel van het studiegebied dermate verstoord is vanwege het ruimen van de oude Krommewaagstraat (cf. hst. 4.4 in het verslag van resultaten) en de bouw van het bedrijventerrein Menen-Oost (cf. hst. 2.1 in het verslag van resultaten), is er geen potentieel tot kennisvermeerdering meer mogelijk voor dit deel. Het archeologisch vooronderzoek zal dan ook enkel plaatsvinden op het onverstoorde, zuidelijk deel van het studiegebied (cf. hst. 2 figuur 4).

Rekening houdend met de aard van de te verwachten resten, wordt er geopteerd voor een prospectie met ingreep in de bodem in de vorm van vier proefsleuven. Dit stemt overeen met het vooronderzoek dat voorgesteld werd in de bekrachtigde nota met ID 3958. Op deze manier krijgen we snel een terreindekkend overzicht in de spreiding, aard, datering en bewaring van de aanwezige sporen en de aanwezige verstoring. Tijdens het proefsleuven zal aandacht worden besteed aan het aantreffen van steentijdmateriaal (conform CGP 8.7).

Er werd hierbij niet gekozen voor landschappelijk boren noch geofysische prospectie. Deze methoden zijn weliswaar uitstekend geschikt om landschappelijke informatie te genereren, maar deze informatie kon reeds afgeleid worden uit eerder uitgevoerd booronderzoek. De methoden geven bovendien geen enkel inzicht in de aard en datering noch in de bewaringstoestand van de sporen.

Er werd eveneens niet gekozen voor verkennende of waarderende boringen. Hoewel deze methoden waardevol kunnen zijn voor het lokaliseren van prehistorische sites, zijn deze methoden minder waardevol voor het detecteren en interpreteren van grondsporensites. Zo kan slechts weinig informatie verzameld worden voor perioden na de steentijden. Informatie omtrent de bodemopbouw kon reeds afgeleid worden door eerder uitgevoerd bodemonderzoek. De methoden geven bovendien geen enkel inzicht in de aard en datering noch in de bewaringstoestand van de sporen. Echter, indien er steentijdmateriaal zou worden aangetroffen binnen het proefsleuvenonderzoek, wordt een aanvullend booronderzoek in de vorm van waarderende boringen geadviseerd. De uitvoering van deze boringen zal verder besproken worden onder hoofdstuk 5.2.

Er werd ook niet gekozen voor de aanleg van profielputten of proefputten. Deze methoden zijn uitermate geschikt om een complexe verticale stratigrafie en bodemopbouw optimaal te analyseren. De aard en de spreiding van de sporen wijzen echter niet op een complexe stratigrafie, aangezien de situatie op cartografische bronnen vrijwel continu onveranderd is gebleven ter hoogte van het studiegebied.

4 PROSPECTIE MET INGREEP IN DE BODEM IN DE VORM VAN PROEFSLEUVEN

4.1 ONDERZOEKSVRAGEN EN DOEL

Tijdens het proefsleuvenonderzoek wordt gepoogd een beperkt, maar representatief deel van het terrein te onderzoeken (12,5%). Op die manier wordt het mogelijk uitspraken te doen over de archeologische waarde van het volledige terrein.

Het doel van dit onderzoek zal succesvol zijn bereikt als op basis van een representatieve sampling (de facto 12,5% oppervlakte) van het terrein door middel van proefsleuven voor het volledige terrein volgende onderzoeksvragen zijn beantwoord:

- Sluiten de resultaten van het bureauonderzoek aan bij de observaties van het veldwerk?
- Welke is de bewaringstoestand van de aangetroffen sporen?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- Wat is de relatie tussen het landschap en het bodembestand en de archeologische sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Welke zijn de waargenomen horizonten in de bodem, beschrijving + duiding? Komt dit overeen met de vaststellingen uit het landschappelijke booronderzoek?
- Is er een archeologische site aanwezig binnen het projectgebied?
- Welke zijn de verder te nemen maatregelen i.f.v. de geplande werken?

Indien er tijdens het proefsleuvenonderzoek silexartefacten worden aangetroffen, dient een aanvullend waarderend booronderzoek uitgevoerd te worden. Het waarderend booronderzoek zal succesvol uitgevoerd zijn indien onderstaande onderzoeksvragen beantwoord kunnen worden:

- Wat is de aard, datering en verspreiding van het aanwezige archeologische materiaal?
- Kunnen er clusters onderscheiden worden? En indien ja: wat is de spreiding (zowel horizontaal als verticaal) en de ruimtelijke afbakening ervan?

Indien er clusters aanwezig zijn, moeten deze *in situ* behouden worden of is een opgraving aangewezen? Met andere woorden, welke invloed zullen de geplande werken hebben op het geregistreerde bodemarchief?

- Op basis van de antwoorden op de onderzoeksvragen zal de erkend archeoloog eventueel verder onderzoek sturen.

4.2 STRATEGIE

De sleuven worden aangelegd volgens de Code van Goede Praktijk (CGP 8.6.). De sleuven zullen dwars op de hoogtelijnen worden aangelegd. De oriëntatie zorgt ervoor dat er met slechts vier lange continue sleuven gewerkt kan worden in plaats van meerdere korte sleuven. Zo wordt in één oogopslag een beter inzicht verkregen in het terrein.

De sleuf wordt aangelegd tot op het hoogst gelegen archeologisch vlak. Hierbij wordt een kraan met tandeloze kraanbak (bakbreedte 1.8m), begeleid door een erkend archeoloog. Deze zal er tevens op toezien dat aangetroffen sporen worden geregistreerd conform CGP teneinde zoveel mogelijk informatie omtrent aard en datering te extraheren.

De 4 sleuven zullen een breedte van 2m hebben en op een tussenafstand van 15m worden geplaatst (middelpunt tot middelpunt). De totale oppervlakte van de sleuven is ca. 1.116m² (10.8%). De oppervlakte van het vervolgonderzoek is ca. 10.293m². Waar nodig zullen deze aangevuld worden met kijkvensters zodat een goed overzicht verkregen wordt van aangetroffen sporen. Op die manier wordt een conventionele dekkingsgraad van 12,5% bereikt met ca. 10% sleuven en 2,5% kijkvensters (conform CGP).

De sleuven zullen opgeschaafd worden om een duidelijk inzicht in de horizontale spreiding van de sporen te verkrijgen. Vervolgens zal het grondplan worden opgemeten en later ingetekend worden in GIS. Alle aangetroffen sporen zullen genummerd, ingemeten, gecoupeerd en ingetekend worden (conform CGP).

Figuur 5: Proefsleuvenplan aangeduid op een orthofotomozaïek (grootschalige zomeropnames, kleur, 2017) (Geopunt 2017)

Indien er tijdens het proefsleuvenonderzoek steentijdartefacten worden aangetroffen, zal een aanvullend waarderend booronderzoek worden uitgevoerd op basis van de resultaten van de proefsleuven.

Concreet houdt dit onderzoek in dat op basis van de resultaten van het waarderend booronderzoek zones met boringen waar lithisch vondstmateriaal uit gekomen is verder onderzocht worden door middel van een waarderend archeologisch booronderzoek. Hiervoor zal een handgestuurde edelmanboor met een diameter van 15cm gebruikt worden.

De boringen worden hier in een alternerend grid van 5m x 6m geplaatst. De erkende archeoloog die het onderzoek uitvoert kan van dit grid afwijken om bijkomende boringen te plaatsen indien dit tijdens het onderzoek nodig blijkt te zijn. De beslissing hiervoor wordt genomen door de erkend archeoloog en dit wordt steeds verantwoord in de rapportage.

Net zoals bij een landschappelijk en verkennend archeologisch booronderzoek, zal de registratie van de bodemopbouw gebeuren zoals opgelegd volgens de CGP. Verder worden alle boringen geregistreerd en digitaal ingemeten conform de Code van Goede Praktijk. Deze geldt ook als de norm voor het registreren en verpakken van alle archeologische vondsten. De met de edelmanboor genomen monsters zullen nat gezeefd worden met een maaswijdte van maximaal 2mm. Er wordt geopteerd voor een dergelijk fijne maaswijdte omwille van de meerwaarde voor het waarden en ruimtelijk afbakenen van eventuele vindplaatsen (Bats et al. 2006). Na het drogen zullen de archeologische vondsten door materiaal-specifieke specialist(en) geanalyseerd worden.

Het doel van het onderzoek met waarderende archeologische boringen is bereikt wanneer een antwoord gegeven is op bovenstaande onderzoeksvragen en wanneer uitsluitel gegeven kan worden over het steentijdpotentieel. Ten allen tijde zal de Code van Goede Praktijk als norm gehanteerd worden.

4.3 VOORZIENE AFWIJKINGEN TEN AANZIEN VAN DE CODE GOEDE PRAKTIJK

Er is geen afwijking ten aanzien van de Code Goede Praktijk voorzien.

4.4 COMPETENTIES UITVOERDERS

In het kader van het onderzoek dient het team te bestaan uit minstens 2 archeologen waarbij minstens één van de uitvoerende archeologen ten minste 220 werkdagen veldervaring heeft met meerperiodensites waaronder ook steentijdonderzoek en beiden beschikken over minstens 20 werkdagen veldervaring wat betreft proefsleuvenonderzoek. Gedurende het veldwerk dient een aardkundige op afroep beschikbaar te zijn op het terrein. De aardkundige moet beschikken over aantoonbare ervaring met (matig) droge zandleembodems.

4.5 RISICOFACTOREN

De belangrijkste risicofactoren zijn enerzijds de fysieke veiligheid tijdens het opgraven van de zones. Hier gaat het om de technische bedreigingen door het gehanteerde materiaal (groot en klein), alsook de fysieke bedreigingen die kunnen optreden bij diepe kuilen, inkalvingen,...

Anderzijds kunnen de archeologische sporen schade oplopen door vandalisme, dit in grote mate door de ligging en gebrek aan sociale controle wanneer er niet gewerkt wordt. Op dat vlak zal

er voor gezorgd worden dat het een afgesloten werf is door middel van afgesloten verankerde Heras hekken.

Tevens zullen steeds belangrijke sporen afgedekt en onttrokken aan het oog worden, of afgewerkt op de dag zelf zodat ze geen slachtoffer kunnen worden van nachtelijk vandalisme. Hierbij wordt ook het weer gemonitord en worden eventuele maatregelen genomen.

Gezien de ligging van het studiegebied in de nabijheid van een loopgraaf en prikkeldraadversperringen uit de Eerste Wereldoorlog is er een grote kans op het aantreffen van munitie. Temeer daar een gedeelte van de prikkeldraadversperring en een klein gedeelte van de loopgraaf door het studiegebied lopen (cf. hfst. 4.3, figuren 37 en 38 in het verslag van resultaten). Bij het aantreffen van munitie zullen de nodige voorzorgsmaatregelen in acht genomen worden.

4.6 RANDVOORWAARDEN

Wanneer de situatie zich voordoet dat er een gezondheids- of veiligheidsrisico optreedt zullen de onderzoekshandelingen niet worden uitgevoerd.

4.7 ARCHEOLOGISCH ENSEMBLE

Het archeologisch ensemble bestaat uit het geheel van archeologische artefacten en onderzoeksdocumenten. Zowel het digitale als materiële ensemble zal, conform de CGP, tijdelijk bewaard worden in het depot van de afdeling archeologie van ABO nv te Gent. Na het beëindigen van de verwerking en het opleveren van de rapportering, zal het archeologisch ensemble door de erkende archeoloog worden overgedragen aan de eigenaar, het erkende onroerenderfgoeddepot of de door de eigenaar bepaalde andere bewaarplaats (CGP 31.1). Dit zal in onderling overleg met de opdrachtgever gebeuren.

5 KWALITEITSCONTROLE EN ONDERTEKENING

Naam	Functie	Handtekening	Datum
Patrick Hambach	Director		24 mei 2018
Toon Moeskops	Business Unit Manager		24 mei 2018
Jan Coenaerts	Archeoloog/ Projectleider		24 mei 2018
Anouk Van der Kelen	Archeoloog / Kwaliteitsverantwoordelijke		24 mei 2018

6 BIBLIOGRAFIE

Bats M., Bastiaans J., Combé P., 2006. Prospectie en waardering van alluviale gebieden langs de Boven-Schelde. CAI-project 2003-2004. In: Cousserier K., Meylemans E., & In 't Ven I., (red.). CAI.II thematisch inventarisatie- en evaluatieonderzoek, VIOE-rapporten 02, Brussel: 75-100.

CadGIS 2018: Kadasterkaarten [online], http://ccff-test1.minfin.be/cadgisweb/?local=nl_BE (geraadpleegd op 17 april 2018).

Centrale Archeologische Inventaris: CAI 2018.

Despriet P., 2009a. 10 000 jaar Menen. 40 jaar opgravingen 1969-2009, Archeologische en Historische monografieën Zuid-West-Vlaanderen 72, Kortrijk.

Despriet P., 2009b. Menen: totaalprospectie met sterk verruimde inzichten, Archeologische en Historische monografieën Zuid-West-Vlaanderen 70, 39-40.

Despriet P., 2008. Menen: prospectievondsten, Archeologische en Historische monografieën Zuid-West-Vlaanderen 67, 40.

Despriet P., 2002a. Menen: Ter Beke en H. Dunantstraat (vindplaats 105), Zuid-Westvlaamse opgravingen 22 (1) 48, 26.

Despriet P., 2002b. Menen: omgeving Medisch Instituut (vindplaats 109), Zuid-Westvlaamse opgravingen 2001 22 (1) 48, 28.

Dhaeze W., Verbrugge A., Cooremans B., Cosyns P., Deforce K., Delrue P., Deschieter J., Haneca K., Reniere S., Van Strydonck M., Willems S., 2015. Een inheems-Romeinse nederzetting in het zandlemig deel van de civitas Menapiorum (midden 1ste eeuw – eind 3de eeuw na Chr.). Archeologisch onderzoek op de site Menen-Kortewaaagstraat, Relicta 14, 9-118.

Dhaeze W., Verbrugge A., 2007. Archeologisch onderzoek langs de Kortewaaagstraat te Menen (2006-2007) (plangebied Menen-Oost-Uitbreiding), intern rapport VIOE, Zarren.

DOV Vlaanderen Bodemverkenner 2018: Topografische kaarten [online], <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage> (geraadpleegd op 17 april 2018)

Geopunt Vlaanderen 2018: Basiskaarten (Luchtfoto 2015, Stratenplan) [Online], <http://www.geopunt.be/kaart> (geraadpleegd op 17 april 2018).

Geopunt Vlaanderen 2018: Historische kaarten (Ferraris, Atlas van Buurtwegen, Vandermaelen, Popp) [Online], <http://www.geopunt.be/kaart> (geraadpleegd op 17 april 2018).

Geopunt Vlaanderen 2018: Bodem kaarten (Bodemtypes, Bodemgebruik, Bodemerosie, WRB Soil Units, Tertiaire formaties, Quartaire formaties) [Online], <http://www.geopunt.be/kaart> (geraadpleegd op 17 april 2018).

Inventaris bouwkundig Erfgoed: IBE 2018.

Janssens D., 2017. Archeologienota Bedrijventerrein Oost te Menen (West-Vlaanderen), ADEDE Archeologisch Rapport 208.

Nationaal Geografisch Instituut (NGI) 2018 : Topografische kaart (1:10.000), [Online], www.ngi.be (geraadpleegd op 17 april 2018).

National Library of Scotland, 2017. British First World War Trench Maps 1915-1918 <http://maps.nls.uk/view/101464627> (geraadpleegd op 17 april 2018).

Van Ranst E & Sys C., 2000, Eenduidige legende voor de digitale bodemkaarten van Vlaanderen (Schaal 1:20 000), Laboratorium voor bodemkunde, Universiteit Gent, Gent.

Verbrugge A., Dhaeze W., Crombé P., Sergant J., Deforce K., Van Strydonck M., 2009. Een waterkuil of – put van de Michelsbergcultuur te Menen (West-Vlaanderen, België), *Notae Praehistoricae* 29, 53-58.